

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Разумової Олени Геннадіївни
«Особливості розвитку професійної Я-концепції майбутніх педагогів»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 053 Психологія
галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки**

Результати наукового пошуку Разумової Олени Геннадіївни присвячені особливостям розвитку професійної Я-концепції майбутнього педагога. Зважаючи на реалії сьогодення, слід зазначити, що постановка питання є доволі актуальною, адже сучасне суспільство висуває нові вимоги до педагога, як активної особистості з розвиненим творчим мисленням, що володіє високим професійним потенціалом, вміє адаптуватися до мінливих умов.

Особливого звучання набуває проблема формування особистості майбутнього педагога з розвинутою професійною Я-концепцією. Однак, суперечності, що виникають між вимогами до особистості майбутнього фахівця цього профілю та фактичним рівнем готовності випускника закладу вищої педагогічної освіти спонукають до пошуку шляхів та методів розв'язання цієї проблеми.

У роботі присутні достатньо переконливі аргументи наукового пошуку та аналізування актуальності поставленої проблеми. Не викликає заперечень науковий апарат дисертації, методологічна аргументація його компонентів. Мета, завдання, об'єкт, предмет дослідження сформульовані науково грамотно і засвідчують, що авторка глибоко усвідомлює сутність проблеми та можливі шляхи її теоретичного і практичного вирішення.

Метою дослідження дисертантка ставить вивчення, шляхом порівняльного аналізування, психологічного змісту професійної Я-концепції

студентів педагогічних закладів вищої освіти та вчителів загальноосвітніх шкіл, і розробку на цій основі тренінгової програми розвитку професійної Я-концепції майбутніх педагогів.

Дисертаційне дослідження входить до плану науково-дослідницької програми кафедри психології Донбаського державного педагогічного університету «Теоретико-методологічні засади формування адаптаційного потенціалу особистості в сучасних умовах життєздійснення» (номер державної реєстрації 0115U003310). Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою Донбаського державного педагогічного університету МОН України (протокол № 7 від 15.02.2018 р.) та узгоджено з бюро Міжвідомчої ради з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології (протокол № 2 від 27.03.2019 р.).

У вступі обґрунтовано актуальність і ступінь наукового вивчення проблеми дослідження, чітко визначено об'єкт, предмет, мету та завдання роботи, розкрито теоретико-методологічну основу та представлено методи дослідження, висвітлено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, подано дані про апробацію результатів дисертаційної роботи.

У першому розділі *«Професійна Я-концепція в контексті сучасних задач психологічної науки»* наведено аналіз сучасного стану наукової проблеми, яку досліджує авторка дисертації. Зокрема, розглянуто питання професійної Я-концепції у міждисциплінарному (педагогічному та психологічному) науковому дискурсі. Серед категоріального апарату дослідження увиразнено такі ключові поняття, як-то «Я-концепція» та «професійна Я-концепція», «професійна самосвідомість», розкрито їх психологічний зміст, структуру та властивості; виокремлено та охарактеризовано компоненти професійної Я-концепції майбутнього педагога; проаналізовано особливості розвитку професійної Я-концепції у період студентства.

У цілому матеріал, викладений у першому розділі роботи, достатньо повний та відбиває сучасний стан теоретико-методологічного вивчення проблеми професійної Я-концепції.

У другому розділі *«Емпіричне дослідження особливостей розвитку професійної Я-концепції та її складових у майбутніх педагогів та вчителів загальноосвітніх шкіл»* наведено дані про організацію та методи дослідження. За допомогою математико-статистичних методів, зокрема, кореляційного аналізування, дисертантка розкрила особливості показників компонентів професійної Я-концепції майбутніх педагогів і вчителів загальноосвітніх шкіл. Шляхом порівняльного аналізування визначила відмінності у змістовних характеристиках структури професійної Я-концепції студентів та вчителів. Авторкою представлена модель професійної Я-концепції майбутнього педагога.

У третьому розділі *«Шляхи оптимізації та розвитку професійної Я-концепції майбутніх педагогів»* О. Г. Разумовою запропоновано програму інтегрованого тренінгу з розвитку професійної Я-концепції майбутніх педагогів, який спрямований на усвідомлення досліджуваними власних професійних можливостей та цінностей, гармонізацію самооцінки й професійної оцінки себе як майбутнього професіонала. Ефективність програми тренінгу повністю підтверджується повторним емпіричним дослідженням показників чинників професійної Я-концепції майбутніх педагогів та порівнянням статистичної значущості змін за допомогою Т-критерію Фішера. На основі отриманих результатів дисертанткою доведено доцільність використання розробленої програми з розвитку професійної Я-концепції майбутніх педагогів.

Базуючись на теоретичному аналізуванні та узагальненні отриманого емпірично матеріалу О. Г. Разумова робить висновки, які свідчать про досягнення мети і є достатньо виваженими, логічними, науково обґрунтованими й відповідають поставленим завданням.

Слід констатувати, що дисертаційне дослідження є завершеним дослідницьким проєктом, який виконаний на належному науковому рівні, вирізняється логічною структурою і послідовністю. Результати проілюстровані наочно.

Основні теоретичні положення та результати дисертаційного дослідження достатньо висвітлено у публікаціях, зарахованих за темою дисертації.

Слід наголосити на дотриманні авторкою вимог академічної доброчесності.

У цілому, представлений у дисертації матеріал, глибина його психологічного аналізування, кінцеві висновки не викликають заперечень. Однак, попри високий науково-теоретичний рівень дослідження, його наукову новизну і практичну значущість, у контексті наукової дискусії слід зробити деякі зауваження та побажання:

1. Перший розділ дисертації насичений інформацією щодо наукових підходів до визначення сутності провідних наукових концептів дослідження. Здійснені дисертанткою висновки та узагальнення за цим розділом, логічно представлені після аналізування понять «Я-концепція», «професійна Я-концепція». Втім, указані узагальнення не містять авторського бачення та уточнення у визначенні цих понять у контексті тематики дослідження.

2. При побудові моделі професійної Я-концепції недостатньо обґрунтованим вбачається виокремлення її складових із застосуванням п'яти компонентів та аргументація відхилення трьохкомпонентної моделі, що вже описана у науковій літературі.

3. Відповідно до логіки дослідження, авторці варто було б визначити типи професійної Я-концепції майбутніх педагогів. Для вирішення цієї проблеми доцільно було б застосувати факторне аналізування.

4. Висловлюємо побажання до проведення психологічних тренінгів, присвячених розвитку професійної Я-концепції майбутніх педагогів не тільки на базі закладів вищої освіти, а й на базі закладів професійної освіти з підготовкою необхідних навчально-методичних та методичних розробок.

Однак, висловлені зауваження не знижують загалом достатньо високий науково-дослідницький рівень представленої дисертації. Вони, переважно, носять характер побажань щодо розширення та поглиблення подальших перспективних розробок з проблеми дослідження.

Дисертаційне дослідження О. Г. Разумової «Особливості розвитку професійної Я-концепції майбутніх педагогів» є логічним, самостійним, завершеним дослідженням, таким, що відповідає вимогам п. 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №167 від 06 березня 2019 р., а її авторка, Разумова Олена Геннадіївна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія.

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук, професор,

професор кафедри психології

Херсонського державного університету

МОН України

17.09.2021 р.

І. С. Попович

